

Crítica de llibres

REDONDO, M. *Verificación digital para periodistas. Manual contra bulos y desinformación internacional.*

Barcelona: Editorial UOC, 2018, 172 pàg.
ISBN: 9788491801290.

PER MIGUEL CARVAJAL

Professor de la Universidad Miguel Hernández

mcarvajal@umh.es

Apòstols de la certesa

En un context d'urgència i sobreabundància informativa, la verificació periodística ha ressorgit com una tasca fonamental en redaccions, indústria i acadèmia. Castigats per la tradicional propaganda partisana, condicionats per jerarquies algorítmiques i ensordits pel soroll de les xarxes socials, els ciutadans reclamen del periodisme la tasca de la comprovació de la realitat. A les clàssiques funcions que la premsa aporta a la democràcia (Schudson 2008), aquest nou escenari exigeix, afegeix i subratlla la de la verificació. "Apòstols de la certesa" és l'afortunada expressió que C.W. Anderson (2018) ha encunyat per designar els professionals del periodisme de dades, i bé podríem emprar-la per al conjunt dels informadors.

La verificació digital per a periodistes és una activitat, per tant, que reclama el seu espai urgentment a la pràctica periodística. Com passa amb altres etiquetes o cognoms emfàtics del periodisme, el seu ràpid protagonisme descobreix les mancances i els defectes de l'estructura mediàtica industrial, obcecada en unes rutines productives amb urgències i unitats informatives vertiginoses que impacten en la qualitat del missatge. En l'ecosistema comunicatiu de la societat xarxa (García Avilés 2015), l'usuari s'exposa en el flux transmèdia a múltiples emissors en comunicacions efímeres (Noguera 2018). Aquesta multiplicació –unida a la desintermediació dels pols de jerarquia– desencadena un torrent de desinformacions o falsedats que aguaiten l'esfera participativa.

En aquest breu i pràctic manual, Myriam Redondo proposa una guia de consulta freqüent, un mapa de pistes per desactivar la propagació de rumors i combatre els mecanismes de la postveritat i la desinformació internacional. En aquest text, l'autora recull tècniques i recursos digitals per comprovar continguts i individus. Estem davant d'un llibre de pràctica, amb escassa teoria sobre els fonaments, però amb un enfocament útil per a periodistes, estudiants i qualsevol implicat en la creació de continguts.

Aquesta missió pragmàtica del llibre provoca que la lectura sigui més oportuna davant d'un ordinador o dispositiu mòbil, per l'abundància dels recursos digitals esmentats. Així, el discurs resulta fragmentari i, com l'escriptora mateixa reconeix, potser "pot arribar a aclaparar". Per això, més que una lectura reflexiva, com es recomana, aquest manual es proposa com una eina imprescindible per a l'escriptori del periodista. En una lectura ràpida del llibre es descobreix la zona d'ombra de la pràctica periodística digital, aquest terreny que la velocitat i l'agenda descuiden davant les primícies o els esclats d'última hora. Per això, convé llegir-lo amb calma per posar en pràctica els consells a manera de tutorial. El llibre no teoritza en excés, dèiem abans, perquè no és l'objectiu: Redondo construeix sobre els fonaments de la pràctica, situa el lector en els orígens d'aquesta disciplina i arma una estructura molt clara sobre les clàssiques cinc preguntes essencials de la informació periodística.

Amb ull crític –més aviat amb ull cínic– el més bregat de la redacció podria reivindicar la suficiència dels mètodes de verificació vells: efectivament, les presses són contraproductives, convé rastrejar l'origen de la informació, examinar qui diu què i per què, quines preferències ideològiques té, i no publicar res sense contrastar. Però, davant aquest tipus de diagnòstic superficial, aquest llibre revela la immensa tasca de verificació digital que s'obre davant del professional del periodisme en el panorama actual. A més, la majoria dels mitjans tradicionals, potser ignots en les arts digitals o malintencionats a la recerca de clics, són els que acostumen a incórrer en la propagació del rumor o l'error (Silverman 2013).

El llibre s'inicia amb una breu història de la verificació digital, en què Redondo situa l'esdevenir d'aquest fenomen, l'entronca amb els elements clàssics del periodisme (Kovach i Rosenstiel 2012) i el relaciona amb altres fenòmens similars (*fact-checking* polític i *fact-checking* tradicional), distinció que no queda del tot clara. La verificació digital de la qual parla l'autora s'enfocaria així específicament al contingut generat per l'usuari,

enfocament que es manté de manera coherent al llarg del llibre. Els tres fenòmens, escriu Redondo, estan units i tenen el mateix objectiu: evitar l'error i la mentida.

Aquest plantejament fa que les pistes, les eines i els recursos del manual estiguin orientats de manera prioritària a verificar el contingut aliè que circula a internet i missatgeria. El conjunt és tremendament útil i revelador, ja que il·lumina aquests caus digitals on s'inicien els cicles viciosos de la desinformació. En primer lloc, ofereix al lector una posada a punt en ciberseguretat i en gestió del propi ordinador per tal d'armar-lo davant la tasca de la verificació digital; no són tasques complexes i és probable que la majoria dels lectors nadius digitals tinguin assumits alguns d'aquests consells. Després, Redondo presenta un capítol molt pertinent enfocat en la recerca de la informació, on s'indiquen pistes per treure el màxim partit a les plataformes socials, llocs web i cercadors.

A continuació, l'autora es val de les clàssiques cinc preguntes de la informació periodística per il·lustrar al lector els recursos més útils. Verificar l'emissor ("qui" són les fonts, usuaris que emeten el contingut, com investigar-los en les seves pàgines o en plataformes alienes) i verificar el missatge ("què" s'ha propagat, "quan"), on s'especifiquen nombroses eines per descobrir la veracitat d'imatges, textos i vídeos. Posteriorment, s'explica com verificar el "on" del contingut mitjançant Google Maps i Google Earth, com geolocalitzar informació en xarxes socials, terreny molt propici en el context actual. A l'últim, Redondo ofereix un capítol brillant sobre els biaixos i la motivació de les fonts per propagar errors o falses notícies, i reflexiona sobre l'anonimat, la polarització política i les bombolles algorítmiques. Es tanca el llibre amb una relació de recursos i lectures, que ajuden a completar aquest manual actualitzat de verificació digital. El manual recull també tècniques molt pràctiques per combatre la desinformació davant l'auge dels bots i els atacs de fàbriques de desinformació.

Una versió més senzilla d'aquest text podria servir de manual d'alfabetització digital, tal és la seva utilitat més enllà dels destinataris principals, professionals i estudiants de periodisme. Per això, potser alguna de les pràctiques semblin una mica òbvies o conegudes; com l'autora reconeix, és possible que moltes vegades no es posin en joc, no per desconeixement, sinó pels vicis de la urgència informativa o la pressió economicista. També s'hi enumeren desenes de recursos que requereixen una certa destresa informàtica, que l'autora explica i, quan no és pertinent, enllaça a tutorials o remet a les instruccions del proveïdor del recurs.

En definitiva, estem davant d'un llibre que ajuda a reflexionar sobre la pràctica periodística en el context actual i a entendre la rellevància de la verificació digital en el nou ecosistema mediàtic, mitjançant pistes i exemples molt ben explicats. És una guia recomanable per a qualsevol professional del periodisme (i dels continguts en general) en un moment fascinant de la indústria. Com diu l'autora, "el bon periodisme serà amb verificació i verificació digital o no serà".

Referències

ANDERSON, C. W. *Apostles of Certainty: Data Journalism and the Politics of Doubt*. Oxford, Nova York: Oxford University Press, 2018.

AVILÉS, J. A. G. (2015). *Comunicar en la sociedad red. Teorías, modelos y prácticas* (Edició: 1). Barcelona: Editorial UOC, SL, 2015.

KOVACH, B.; ROSENSTIEL, T. *Los elementos del periodismo*. Barcelona: Aguilar, 2012.

SCHUDSON, M. *Why Democracies Need an Unlovable Press*. Cambridge: Polity Press, 2008.

SILVERMAN, C. (ED.) *Verification Handbook*. [En línia]. European Journalism Center: 2014. <<http://verificationhandbook.com/>>.

NOGUERA VIVO, J. M. *Generación efímera. La comunicación de las redes sociales en la era de los medios líquidos*. Salamanca: Comunicación Social, Ediciones y Publicaciones, 2018.